

Mateusz Zieliński

Pelplin wczoraj, dziś i jutro – krótkie studium rozwoju miasta.

Pelplin, luty – marzec 2010

Spis treści

WSTĘP.....	3
I. HISTORIA ZAMIERZCHŁA, CZYLI PELPLIN OD ZAŁOŻENIA DO WIEKU XVII	4
II. KALENDARIUM WYDARZEŃ OD XIII DO XVIII	5
III. MIASTO PELPLIN W XIX I XX WIEKU	6
IV. KALENDARIUM WYDARZEŃ OD XIX DO XX WIEKU.....	9
V. PELPLIN DNIA DZISIEJSZEGO	10
VI. BIEŻĄCE PROBLEMY MIASTA I GMINY.....	11
VII. MIASTO XXI WIEKU – WIZJE ROZWOJU	12
ZAKOŃCZENIE.....	15
BIBLIOGRAFIA.....	16

Wstęp

Praca niniejsza ma za zadanie przybliżenie szanownemu czytelnikowi historii Pelplina. Jednakże nie ma być to tradycyjne przybliżenie, gdyż tego dokonali już, w sposób wyczerpujący, w swych książkach tacy wybitni twórcy jak ksiądz Janusz Stanisław Pasierb czy ksiądz doktor Roman Ciecholewski. Pragnę pokazać, jak Pelplin z nieistotnej przyklasztornej osady, pomimo wielu przeciwności, rozrastał się i piał w górę w hierarchii miejscowości Pomorza, by ostatecznie stać się prężnie rozwijającym ośrodkiem miejskim z wielce obiecującymi widokami na przyszłość.

W pierwszym rozdziale przedstawię pokrótce historię rozwoju Pelplina, a właściwie konwentu pelplińskiego, od momentu jego założenia aż do kasaty w 1823 roku. W rozdziale drugim opiszę wydarzenia, które zadecydowały o późniejszych losach miasta w XIX i XX wieku. Rozdział trzeci poświęcony będzie obecnej sytuacji miasta i gminy Pelplin, ostatni zaś, czwarty – przedstawi wizję rozwoju miejscowości, i jej możliwe losy za lat 20, 30, 40...

I. Historia zamierchła, czyli Pelplin od założenia do wieku XVII

W omawianym okresie (1258 – 1823) Pelplin pełnił rolę tylko pomocniczą w stosunku do gospodarki klasztornej. Osadzano w nim tylko potrzebnych zakonowi rzemieślników i specjalistów, co automatycznie powodowało niską liczbę ludności. Według danych statystycznych zawartych w dziele księdza R. Frydrychowicza „*Geschichte der Cistercienserarbeit Pelplin und ihre Bau- und Kunstdenkmaler*” (wydane w Dusseldorfie w 1907 roku) parafia pelplińska liczyła sobie:

Rok	Ludność Pelplina	Ludność innych miejscowości w parafii	Osoby innych wyznań	Ogółem
1687	120	-	-	120
1780	308	Wola - 14	13(protestanci)	335
1820	-	-	-	390
1824	-	-	-	392

Opracowanie własne na podstawie „Geschichte...” i W. Odyniec, K. Podolski „Pelplin”, Gdynia 1967

Z powyższego widać wyraźnie, że osada rozwijała się bardzo powoli przez cały okres istnienia opactwa, a liczba jej ludności zwiększała się od co najwyżej kilkunastu w średniowieczu do prawie 400 osób. Było to jednakże stanowczo zbyt mało, by myśleć o jakiegokolwiek emancypacji. Dlatego pozwolę sobie opisać pokrótce w tym miejscu najważniejsze momenty w historii rozwoju opactwa.

Najważniejsze dla egzystencji cystersów pelplińskich były nadania ziemskie i ich potwierdzenia przez władców. Dwa strategiczne nadania to nadanie księcia Sambora II i sołtysa tczewskiego Jana Wittenberga z 1258 roku, odpowiednio 600 i 50 łanów ziemi, zlokalizowane w Pogódkach (W 1260 roku potwierdził to nadanie senior pomorski Świętopełk, przy okazji zwalniając klasztor od wszelkich ceł) oraz nadanie Mestwina II (Mściwoja II) i związanego z nim wojewody Wasyla, dotyczące donacji kompleksu ziem w ziemi tymawskiej, na prawym brzegu dolnej Wierzycy, a także wieś Pelplin.

Posiadanie oraz pomnażanie nadanych dóbr umożliwiało nie tylko utrzymanie zakonników, ale również wszelakie inwestycje – od poprawy infrastruktury konwenckiej do zakupów szat i sprzętów liturgicznych, malowideł czy rzeźb. Kondycja majątku klasztornego zmieniała się na przestrzeni dziejów wskutek wojen, epidemii etc. Na przykład w czasie niszczycielskiej wojnie trzynastoletniej, w roku 1464 król Kazimierz Jagiellończyk wziął klasztor w opiekę, wypłacił konwentowi 1000 florenów (bardzo poważna suma) tytułem rekompensaty i potwierdził wszystkie jego dotychczasowe przywileje. W okresach pożóg wojennych klasztor ubożał i zadłużał się, w okresie pokoju – powoli bogacił. Sinusoidy takiej nic nie zakłócało aż do 1772 roku, kiedy to mienie cysterskie zostało sekularyzowane. W ten sposób kompleks posiadłości liczący blisko 21,5 tysiąca hektarów – pól uprawnych, lasów, wód, pastwisk i łąk, infrastruktura, na którą składały się młyny, browary, gorzelnie, karczmy i cegielnia przestał istnieć.¹

Od tego czasu Cystersi musieli płacić czynsze za dzierżawę do niedawna ich własnych folwarków oraz utrzymywać się z dzierżaw młynów i karczm oraz prawa do rybołówstwa. Klasztor stracił samowystarczalność, a jego sytuacja finansowa zaczęła się pogarszać. W latach 1806 – 1807 klasztor karmił i poił żołnierzy napoleońskich, otworzył także dla nich lazaret, co spowodował wzrost zadłużenia opactwa. Ostatecznie zakon został rozwiązany w 1823 roku, a reszta jego majątku i dzierżawy przejęty przez państwo pruskie. Budynki poklasztorne i zaledwie kilka hektarów ziemi przekazano diecezji chełmińskiej.

¹ W. Odyniec, K. Podolski, „Pelplin”, Gdynia 1967, s. 16 - 17

II. Kalendarium wydarzeń od XIII do XVIII

- ❖ 1258 – Książę Sambor II sprowadza Cystersów do Pogódek,
- ❖ 1274 – W dokumencie wystawionym 2 stycznia przez księcia pomorskiego Mszczuja II po raz pierwszy w historii pojawia się nazwa „Pelplin”,
- ❖ 1276 – Przeprowadzka konwentu wraz z opatem z Pogódek do Pelplina,
- ❖ 1289 – Przywileje cystersów pelplińskich oficjalnie potwierdza papież Mikołaj IV
- ❖ 1312 – Wielki mistrz krzyżacki Karol z Trewiru potwierdza nadania cysterskie; wyciszenie wieloletnich sporów z Krzyżakami,
- ❖ 1321 – Nowe zatargi z krzyżakami; na prośbę cystersów papież Jan XXII mianuje opata z Baalbeku w diecezji kamieńskiej i prepozytów kapituł chełmińskiej i warmińskiej opiekunami klasztoru „przed napastnikami wszelkiego stanu”,
- ❖ 1409 - 1410 – Klasztor pelpliński ponosi stosunkowo niewielkie straty materialne na wskutek wojny polsko – krzyżackiej,
- ❖ 1433 – najazd i okupacja terenów klasztornych przez Husytów; liczne grabieże i celowe podpalenia nadwyrężają ekonomikę klasztorną,
- ❖ 1454 – 1466 – Podczas wojny trzynastoletniej klasztor kilkakrotnie zostaje obrabowany,
- ❖ 1525 – pierwsza próba sekularyzacji zakonu,
- ❖ 1540 – druga próba sekularyzacji zakonu,
- ❖ 1618 – 1629 – okresowe okupacje wsi klasztornych przez Szwedów i różne oddziały najemne; straty w inwentarzu, pieniądzach i dziełach sztuki,
- ❖ 1626 – Król szwedzki Gustaw Adolf w Pelplinie,
- ❖ 1655 – 1660 – w czasie potopu szwedzkiego klasztor traci całą gotówkę, a kosztowności zostają oddane pod zastaw; zakonnicy rozpraszają się po różnych klasztorach, powracając do Pelplina dopiero po 1660,
- ❖ 1677 – Jan III Sobieski w Pelplinie,
- ❖ 1684 – Nabycie kamienicy w Gdańsku, znanej odtąd jako „Dom Opatów Pelplińskich”,
- ❖ 1700 – 1721 – Wielka wojna północna; Klasztor gnębią kontrybucjami wojska szwedzkie, saskie i polskie,
- ❖ 1756 – 1763 – Wojna śląska; Rzeczpospolita nie brała w niej udziału, ale przez ziemie pomorskie przechodziły wojska rosyjskie i pruskie, dokonując rekwizycji w klasztorach i majątkach ziemskich, także w Pelplinie
- ❖ 1772 – Trzecia próba sekularyzacji zakonu; państwo pruskie przejmuje wsie i folwarki klasztorne za odszkodowaniem w wysokości 50% wartości tych dóbr
- ❖ 1776 – 1810 – Liczne ograniczenia administracyjne dążące do stopniowej likwidacji zakonu
- ❖ 1806 – Według podań ludowych, Cesarz Napoleon I wraz z generałem Henrykiem Dąbrowskim nocuje w Pelplinie
- ❖ 1823 – Król pruski Wilhelm III dekretuje zniesienie konwentu; opactwo cysterskie w Pelplinie przestaje istnieć po 549 latach działalności

III. Miasto Pelplin w XIX i XX wieku

Paradoksalnie, dopiero po upadku tak dużego organizmu gospodarczego jak klasztor cysterski Pelplin mógł zacząć się rozwijać. Pierwszym bodźcem do tego była reorganizacja diecezji, dokonana przez papieża Piusa VII w 1821 roku. Trzykrotnie powiększona o obszary pomorskie diecezja chełmińska potrzebowała nowej stolicy. Pisał o tym fakcie ksiądz Janusz Pasierb w swojej książce „Pelplin”, którego pozwolę sobie w tym momencie zacytować²:

„Choć o zaszczyt zostania stolicą diecezji ubiegały się Toruń i Chełmno, rząd (pruski – przyp. aut.) w obawie, by większe miasta nie stały się ośrodkami polskiego życia narodowego, wybrał Pelplin, który w r. 1780 liczył 318 (właściwie 335 – przyp. aut.) mieszkańców. Dla zapadłej dotąd wsi stanowiło to niebywałą szansę rozwoju. Już w roku 1855 liczba mieszkańców wzrosła do 1300, a w roku 1890 było ich 2412, w tym 146 protestantów i 10 żydów.”

W roku 1824 kościół pocysterski stał się katedrą biskupią. Pięć lat później przeniesiono z Chełmna do Pelplina Seminarium Duchowne, a w roku 1836 – szkołę średnią Collegium Marianum, jedyną wówczas z wykładowym językiem polskim. „Wsi – stolicy” ze względu na wzrost liczby mieszkańców potrzebne są lepsze połączenia komunikacyjne – w 1830 roku



Widok na katedrę około 1900 roku.

zostaje oddana do użytku szosa do Tczewa, a w 1852 roku w Pelplinie otwiera się stacja kolejową na linii Bydgoszcz – Gdańsk. Po tym wydarzeniu miejscowość rozwija się bardzo szybko – pomimo formalnie wiejskiego charakteru, pełni funkcje ośrodka miejskiego, zwłaszcza po uruchomieniu cukrowni, mleczarni, spichlerza i w końcu tartaku. Rząd pruski konsekwentnie odmawia nadania praw miejskich i funduszy na inwestycje z budżetu państwowego ze względu na polski charakter Pelplina. Nastawienie to nie zmienia się nawet wtedy, gdy nasze „miasto” ma już własne połączenie telefoniczne i stałe dostawy prądu.

²J. Ciemnołoński, J. Pasierb, „Pelplin”, Ossolineum, Wrocław 1978, s.32

Pelplin prężnie rozwija się gospodarczo, ale jeszcze prężniej – społecznie i kulturowo. Istnieje archiwum diecezjalne i potężna biblioteka seminaryjna, która powstała na przełomie lat 1829/1830, przejmując bibliotekę skasowanego zakonu cysterskiego. W latach 1832-1863 ciągle się powiększała, przejmując biblioteki sekularyzowanych zakonów i likwidowanych instytucji na terenie Pomorza. Szkoły pelplińskie - Seminarium i Collegium wychowywały w duchu polskości. Polscy nauczyciele szkół powszechnych także stali na wysokim poziomie ideowym. W 1867, w istniejącej od siedmiu lat drukarni zaczyna wychodzić katolicki „Pielgrzym” – pismo grupujące wokół siebie rzeczników polskiej myśli narodowej na Pomorzu.³ W 1866, z inicjatywy Walentego Stefańskiego, powstaje Towarzystwo Rolnicze i biblioteka społeczna. Jest on także inicjatorem powstania „Spółki Pożyczkowej”, która po kilku latach przekształca się w Spółdzielczy Bank Ludowy.

Po wyzwoleniu, które nastąpiło w styczniu 1920 roku, Pelplin zachował swoją dominującą rolę kulturotwórczą w rejonie. Wtedy właśnie powstaje nazwa „Pomorskie Ateny”. Wychodzą trzy polskojęzyczne gazety, wydawane są książki. Prowadzone jest bujne życie polityczne i społeczne. W przemyśle nie widać większych zmian, wszystkie wcześniej powstałe zakłady utrzymały się, z nowych powstała tylko stolarnia mechaniczna. W branży handlu i usług widać spory postęp, kupiectwo pelplińskie organizuje się i wzmacnia, powstaje hurtownia tytoniu, stacja benzynowa, trzy hotele, kilka restauracji etc.



Widokówka z Pelplina, przełom XIX i XX wieku.

Wreszcie po wielu staraniach Pelplin otrzymuje w 1931 roku prawa miejskie, a w 1937 herb. Samorząd, pomimo braku funduszy, poprawia stan miejskiej infrastruktury komunikacyjnej. Powstaje nowa szkoła, rozwija się spółdzielcze budownictwo mieszkaniowe. Harmonijny rozwój miasta przerywa druga wojna światowa.

W latach 1939 – 1945 miasto ponosi olbrzymie straty w inteligencji, przede wszystkim duchowieństwie. Gina przedwojenni działacze polityczni i społeczni, urzędnicy i policjanci – słowem – wykształcona warstwa przywódców. W dziedzinie materialnej miasto nie ponosi szczególnie dotkliwych strat, odbudowy wymagają przede wszystkim zniszczone

³ „Pelplin”, s. 63

drogi i mosty, trzeba przywrócić pracę w zakładach przemysłowych, zapewnić ludności warunki lokalowe.⁴

Na wskutek polityki władz komunistycznych, miasto nie odzyskało już swojego „ateńskiego” charakteru. Rozpoczęła się „era buraka”. Miasto zostało zredukowane do roli punktu przemysłowo – handlowego, obsługującego okoliczne Państwowe Gospodarstwa Rolne. Miasto na zdjęciach z lat 60. czy 70. wygląda szaro, brudno i nieciekawie. Jednakże liczba mieszkańców powoli, ale stale rośnie. Ilustruje to poniższa tabela:

ROK	MIESZKAŃCÓW OGÓŁEM
1848	851
1855	ok. 1300
1867	1654
1875	1415
1880	ok. 2000
1900	ok. 3400
1910	ok. 4000
1928	4232
1938	5260
1943 (październik)	ok. 5300
1947	4945
1960	ok. 5500
1965	ok. 5900
1975	5831*
1991	9938*
2006	9983*

* dane dla parafii Pelplin

Opracowano na podstawie: Odyniec, Podolski „Pelplin; Borzyszkowski (red.) Parafia pelplińska i jej duszpasterze

Upadek komunizmu wymusił restrukturyzację przemysłu w Polsce. W Pelplinie kilka zakładów upadło, ale ten największy – cukrownia – pomimo problemów finansowych istniał nadal. Ogłosił upadłość dopiero po 2000 roku. Wtedy właśnie miasto zaczęło zmieniać swój profil z przemysłowego na handlowo – turystyczny.



Widok na rynek (dzisiejszy Plac Grunwaldzki), około 1905

⁴ Podstawa: Sprawozdanie Zarządu Miejskiego w Pelplinie za okres 03 – 06.1945, Wojewódzkie Archiwum Państwowe, sygnatura G.U.W./VI/1/13, karty 9 i 10

IV. Kalendarium wydarzeń od XIX do XX wieku

- ❖ 1821 – bulla papieża Piusa VII „De salute animarum” reorganizuje diecezję chełmińską, włączając Pelplin do jej terytorium
- ❖ 1824 – sprowadzanie do Pelplina siedziby seminarium duchownego,
- ❖ 1824 – 1830 – wybudowanie rezydencji kanoników i innych budynków mieszkalnych
- ❖ 1836 – sprowadzenie szkoły Collegium Marianum do Pelplina
- ❖ 1837 - wybudowanie pałacu biskupiego
- ❖ 1830 – otwarcie szosy z Bydgoszczy przez Gniew do Tczewa z odnogą do Pelplina
- ❖ 1851 – 1852 – wybudowanie kancelarii biskupiej,
- ❖ 1852 – otwarcie stacji kolejowej w Pelplinie
- ❖ 1860 – pierwsza drukarnia w mieście
- ❖ 1878 – otwarcie cukrowni w Pelplinie
- ❖ 1891 – 1892 – rozbudowanie zakładu Sióstr Miłosierdzia , który był jednocześnie kościołem, szpitalem i szkołą dla dziewcząt
- ❖ 1897 – w mieście funkcjonuje mleczarnia i elewator zbożowy
- ❖ 1905 – otwarcie tartaku
- ❖ 1907 – Pelpliński Spółdzielczy Bank Ludowy liczy 411 udziałowców
- ❖ 1920 – Przyłączenie Pelplina do Polski
- ❖ 1931 – nadanie miejscowości praw miejskich
- ❖ 1937 – nadanie miastu herbu
- ❖ 1939 – 1945 – krwawa okupacja hitlerowska powoduje duże ubytki ludności miasta
- ❖ 1945 – 1946 – naprawa zniszczeń wojennych w mieście
- ❖ 1960 – 1970 – po uprzednim spadku w latach 50., następuje szybki wzrost ludności miasta
- ❖ 1970 – 1990 – miasto ma charakter wybitnie rolno – przemysłowy, co obniża walory turystyczne miasta
- ❖ 1999 – obchody 120 – lecia istnienia cukrowni
- ❖ 2001 – 2002 – likwidacja przemysłu cukrowniczego w Pelplinie

V. Pelplin dnia dzisiejszego

Obecnie Pelplin położony jest w południowej części województwa pomorskiego w powiecie tczewskim, w krainie etnograficznej noszącej nazwę Kociewie. Obszar Miasta i Gminy Pelplin wynosi ponad 14000 hektarów, z których na tereny zurbanizowane przypada niecałe 7 % powierzchni. Największe wzniesienie to góra Jana Pawła II (dawniej Biskupia Góra) o wysokości 93 metrów nad poziomem morza, najniżej położony punkt to rów graniczny Wielki Garc - małe Walichnowy 7,8 metra n.p.m. Gmina liczy około 17000 mieszkańców, samo miasto zaś – około 8500. Miasto posiada połączenia drogowe i kolejowe z Gdańskiem (odległość 56 km), Starogardem Gdańskim (15 km), Tczewem (24 km) . Odległość do stolicy wynosi 350 kilometrów.

Miasto od 2008 roku posiada połączenie z autostradą A1, w maju 2010 roku ma być oddana do użytku obwodnica miasta. Poza tym przez teren gminy przechodzą: trasa międzynarodowa nr 1 Gdańsk – Śląsk oraz magistrala kolejowa Śląsk – Porty trójmiasta. Poza tym w pobliżu granic gminy wiedzie ważna trasa komunikacyjna - droga nr 22, łącząca wschodnią i zachodnią granicę Polski.

Najważniejszym działem gospodarki gminnej jest rolnictwo zatrudniające 48,4% osób czynnych zawodowo. Przeważają niewielkie gospodarstwa indywidualne, występują też spółdzielnie produkcyjne. Nieco ponad 80% terytorium gminy stanowią użytki rolne, lasy 11%, reszta to tereny zurbanizowane (7 %) oraz wody i nieużytki (2 - 3 %). Gmina posiada 16 zarejestrowanych pomników przyrody oraz trzy parki miejskie – Park Biskupi, Park bielawski oraz park zlokalizowany przy nadleśnictwie Pelplin.

W roku 2003 rejestry gminne odnotowywały 1089 zarejestrowanych podmiotów gospodarczych, z czego lwią część stanowiły firmy usługowe i handlowe prowadzone w formie jednoosobowej działalności gospodarczej. Z firm większych (zatrudniających powyżej 10 osób) prezentowane są branże: usługowo - budowlana, produkcyjno – budowlana, geodezja, usługi transportowe, zakłady przetwórstwa mięsnego. W handlu i usługach zatrudnionych jest ponad 30% czynnych zawodowo mieszkańców gminy.

W przemyśle na terenie gminy zatrudnionych jest niespełna 20% ogółu zatrudnionych. Po upadku Cukrowni Pelplin SA funkcjonują tylko trzy większe zakłady przemysłowe: fabryka styropianu, zakład przetwórstwa spożywczego De Graaf oraz drukarnia Bernardinum. Ogólnie rzecz biorąc, zatrudnienie w tym sektorze maleje.

Oświata i sport. Pelplin posiada dwa przedszkola, dwie szkoły podstawowe, dwa gimnazja, zespół szkół ponadgimnazjalnych, liceum katolickie, Wyższe Seminarium Duchowne oraz prywatną szkołę policealną. Sieć edukacyjna jest dość dobrze zorganizowana. Istnieje sieć świetlic wiejskich, biblioteka miejska i jej filie, wokół których koncentruje się życie kulturalno – towarzyskie gminy. Organizowanych jest kilka imprez cyklicznych takich jak:

- **Pomorski Festiwal Poetycki im. ks. Janusza St. Pasierba**
- **Międzynarodowy Festiwal Muzyki Organowej w Bazylice Katedralnej w Pelplinie**
- **Jarmark Cysterski**
- **Igrzyska sportowe wsi i małych miast**

Miasto posiada boiska do piłki nożnej i koszykowej, na terenie gminy działa Klub Sportowy „Wierzyca”, odnotować można dużą aktywność amatorską w tym zakresie.

Szybko rozwijającym się i rokującym nadzieje na przyszłość sektorem jest turystyka. Miasto posiada liczne zabytki z pocysterską Bazyliką katedralną na czele. Przyciąga uwagę także Muzeum Diecezjalne, Kościół parafialny, Góra Jana Pawła II z wznoszącym się na nim oświetlonym krzyżem. Także cmentarz miejski może pochwalić się kilkunastoma zabytkami architektury.

VI. Bieżące problemy miasta i gminy

Najważniejsze problemy Pelplina i okolic na początku XXI wieku to:

- ❖ **Upadek dużych zakładów przemysłowych nie jest rekompensowany powstawaniem nowych, małych przedsiębiorstw**
- ❖ **Wysokie bezrobocie powstałe po upadku Cukrowni Pelplin SA**
 - ✓ **dotyczy głównie osób z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym**
 - ✓ **istnieje duża grupa osób wielokrotnie rejestrująca się w Urzędzie Pracy, co świadczy o trudnościach z utrzymaniem nowej pracy przez osobę bezrobotną**
 - ✓ **duży odsetek ludności korzysta z pomocy socjalnej obciążając budżet gminy**
- ❖ **Ucieczka młodych ludzi z wyższym wykształceniem z terenu gminy**
- ❖ **Słaba świadomość agroturystyczna i środowiskowa wśród mieszkańców**
- ❖ **Zła jakość wód powierzchniowych**
- ❖ **Kryzys niskotowarowego rolnictwa hamuje rozwój gminy**
- ❖ **Infrastruktura komunikacyjna wymaga dużych nakładów finansowych**
- ❖ **Rosnące zadłużenie gminy**
- ❖ **Nie zawsze efektywne gospodarowanie majątkiem gminy**

VII. Miasto XXI wieku – wizje rozwoju

Treść tego rozdziału nie ma być wynikiem fantazji czy „twórczości radosnej” autora, lecz wynikiem kompilacji urzędowych dokumentów dotyczących rozwoju z wyobrażeniami o przyszłości zwykłych pelpliniaków, którym los miasta zawsze leżał na sercu.

I. Mocne strony Miasta i Gminy Pelplin

- ✓ położenie w regionie gdańskim szansą rozwojową, przyspieszającą i ułatwiającą współpracę z państwami nadbałtyckimi oraz regionem kaliningradzkim,
- ✓ położenie na osi korytarza transportowego północ-południe o dużej randze międzynarodowej; jest to potencjalna strefa aktywności gospodarczej,
- ✓ bezpośrednie sąsiedztwo z obszarem Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Tczewie (ośrodek wzrostu, innowacyjności, potencjalne nowe miejsca pracy, szansa na kooperację)
- ✓ zasoby środowiskowe sprzyjające intensywnemu rolnictwu - gmina i miasto Pelplin mają jedyne z lepszych warunki rozwojowe rolnictwa - wskaźnik IUNG wynosi 85,3 punktu (*IUNG- Instytut Upraw, Nawożenia i Gleboznawstwa- wskaźnik waloryzacji [skala 0 – 100 pkt.] opisuje takie czynniki wpływające na produkcję rolną jak jakość gleb, klimat, rzeźba terenu, zaopatrzenie w wodę*)
- ✓ pasmo nadwiślańskie gminy Pelplin i pobliskich gmin (Morzeszczyn, część gminy Tczew, gmina Subkowy, gmina Smętowo Graniczne) - to obszar występowania dobrych i bardzo dobrych gleb
- ✓ miasto Pelplin – skupia około 50% ludności gminy; handlowo – usługowy ośrodek obsługi ludności, położony centralnie wobec obszaru gminy, wykazuje korzystnie powiązania komunikacyjne z otoczeniem zewnętrznym (droga krajowa nr 229, 230 i odległa o ok. 8 km droga krajowa nr 1, magistrała kolejowa łącząca Trójmiasto z Bydgoszczą i Toruniem),
- ✓ ludność gminy i miasta cechuje stosunkowo dobra struktura demograficzna; grupa w wieku produkcyjnym to około 56,9 - 59 % mieszkańców, w wieku przedprodukcyjnym 30,8 - 34 %
- ✓ obszar nad Wisłą - Nizina Walichnowska to forma krajobrazu kulturowego ważna dla tożsamości kulturowej całego Pomorza Gdańskiego, o dużych walorach krajobrazowych

II. Słabe strony Miasta i Gminy Pelplin

- ✓ brak wystarczającej ilości mostów przez Wisłę – znaczące ograniczenie rozwojowe, utrudniające współpracę gmin położonych po obu stronach rzeki,
- ✓ bezpośrednie sąsiedztwo z obszarem Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Tczewie (silny ośrodek konkurencyjny)
- ✓ obecnie powiat tczewski to obszar raczej peryferyjny – z niewielką liczbą miejsc pracy poza rolnictwem, o ubogim majątku, słabych inwestycjach, niskich dochodach budżetowych, słabo wykształconej sile roboczej, dużym bezrobociu strukturalnym

III. Szanse rozwoju

- ✓ w pobliżu znajdują się zabytki kultury o wysokiej randze - zamek krzyżacki w Malborku, zamek i miasto średniowieczne w Gniewie, katedra pocysterska i zespół poklasztorny w Pelplinie, miasto średniowieczne w Tczewie – całość stanowi dużą szansę na rozwinięcie turystyki i agroturystyki w regionie

- ✓ w otoczeniu i w obszarze wiejskim znajdują się obszary chronionego krajobrazu stanowiące pasma ekologiczne o randze regionalnej- Obszar Chronionego Krajobrazu Rzeki Wierzycy- na północ od gminy Pelplin oraz na południu –Gniewski Obszar Chronionego Krajobrazu. Obszary te nie posiadają ciągłości ochrony prawnej wzdłuż rzeki Wierzycy
- ✓ ze względu na występujące uwarunkowania przyrodnicze potencjał dalszego rozwoju przestrzennego zarówno samego miasta jak i wielu miejscowości wiejskich jest duży, duże są też możliwości wykorzystania walorów krajobrazowych dla wzmocnienia funkcji rekreacyjnej, turystycznej gminy i miasta,
- ✓ ponadlokalnym i niezależnym od gminy jest przebieg przez jej teren autostrady A1
- ✓ w 2010 roku zostanie oddana do użytku obwodnica miasta

IV. Zagrożenia rozwoju

- ✓ mimo oczywistych walorów środowiska kulturowego brak infrastruktury turystycznej oraz odpowiedniego współdziałania gminy w tej dziedzinie, zupełnie brak powiązań z gminami obecnego woj. elbląskiego po drugiej stronie Wisły
- ✓ położenie w strefie oddziaływania dwóch miast – węzłów, Starogardu – ośrodka przemysłowego, Tczewa - węzła komunikacyjnego; groźba stłamszenia aspiracji miasta przez te dwa o wiele większe ośrodki
- ✓ stale ubywa miejsc pracy na terenie gminy i miasta, saldo wyjazdów do pracy jest od lat ujemne
- ✓ bardzo wysoki wskaźnik bezrobocia – w 1995 roku wynosił 21%, w 1996 – około 17 %, bezrobocie to jest najczęściej długotrwałe, dotyczy głównie kobiety (w roku 1996 około 60% wszystkich bezrobotnych, w roku 1997 – około 65 %); przeciętny okres bezrobocia jest długi, często powyżej 12 miesięcy, 84% bezrobotnych to osoby z wykształceniem podstawowym lub zasadniczym zawodowym

V. Szkic planu rozwoju Pelplina i okolic

- ✓ przekształcenie ulic Mickiewicza i Sambora w obszar kreowania centrum usługowo - kulturalnego miasta, połączenie osiedla mieszkaniowego z głównymi przestrzeniami publicznymi miasta,
- ✓ zabudowa przemysłowo-gospodarcza powinna skupiać się wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych, gdzie dogodne jest włączenie do ponadlokalnych systemów komunikacyjnych,
- ✓ budowie chodników dla pieszych wzdłuż terenów zabudowanych, poprzez odpowiednią politykę bodźcową należy zachęcać rolników w gminie do zmiany profilu gospodarstw na agroturystykę i produkcję żywności ekologicznej; posiadacze większych gospodarstw powinni pójść drogą tzw. ekorozwoju - między innymi poprzez wzbogacenie struktury krajobrazu rolniczego w sposób stymulujący utrzymanie lub wzrost różnorodności biologicznej (odpowiednie zagospodarowanie terenów niewykorzystywanych produkcyjnie- zadrzewienia śródpolne, drobne zbiorniki wodne itp.), umożliwienie rozwoju półnaturalnych zbiorowisk roślinnych poprzez odpowiednie prowadzenie upraw,
- ✓ rozbudowa systemów infrastruktury technicznej – sieci gazowej, rozciągnięcie sieci kanalizacyjnej na całą gminę, zaprojektowanie i stworzenie kablowej sieci internetowej,

Zakończenie

Praca niniejsza nie opisuje omawianych zagadnień w sposób wyczerpujący. Jednakże mam nadzieję, że jest na tyle dokładna, by przybliżyć czytelnikowi historię i wizję rozwoju naszej małej ojczyzny, jaką jest gmina i miasto Pelplin. Osoby zainteresowane historią Pelplina jako całością odsyłam do prac historycznych pióra księdza Janusza Pasierba czy Pana Bogdana Soleckiego (np. „Był taki Pelplin”), zaś dla osób zainteresowanych przyszłością tych terenów bardzo ciekawą lekturą będzie studium oraz plan zagospodarowania przestrzennego dostępny na stronie WWW Urzędu Miasta i Gminy.

Bibliografia

I. Książki

1. Janusz Ciemnołoński, Janusz Pasierb, „*Pelplin*”, Ossolineum, Wrocław 1978
2. Andrzej M. Wyrwa, „*Opactwa cysterskie na Pomorzu*”, Patria Polonorum, Księgarnia Św. Wojciecha 1999
3. Wacław Odyńiec, Kazimierz Podolski, „*Pelplin*”, Wydawnictwo Morskie, Gdynia 1967
4. Roman Ciecholewski, „*Skarby Pelplina*”, Wyd. Diecezjalne, Pelplin 1997
5. „*Parafia pelplińska i jej duszpasterze w XIX i XX wieku*”, red. Józef Borzyszkowski, Wyd. Bernardinum, Gdańsk – Pelplin 2007
6. Bogdan Solecki, „*120 lat cukrowni ‘PELPLIN’*”, Wyd. Bernardinum, Pelplin 1999
7. „*Rola bankowości i przedsiębiorczości w ochronie dziedzictwa miast postindustrialnych w warunkach rozwoju demokracji lokalnej*”, red. Andrzej Stawarz, Warszawa – Białystok 2006

II. Dokumenty i opracowania

8. Plan rozwoju lokalnego gminy Pelplin na lata 2005 – 2007 – załącznik do uchwały numer XXV/221/04 Rady Miejskiej w Pelplinie z dnia 13 grudnia 2004
9. Zasoby strony Miasta i Gminy Pelplin www.pelplin.pl
10. Biuletyn Informacji Publicznej Miasta i Gminy Pelplin